

- XII. 6503 : 1941. június 26 : I. t. állambud : 12 t. bbs.
 -" - 6812 : 1942. június 20 : I. t. állambud : jogkövetés és nemzetközi
 jogok és pol.
 -" - 6897 : -" - szept. 22 : jogkövetés és nemzetközi jogi pol. - nyelvs.

Ottokarson, Gömör m. 1895. XII. 24. rom. bath.

állambud-i : rite.
 "

avakari stírat : 95. / 1942-43.

Rep: 1942. 12.

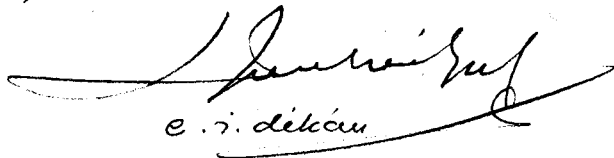
1093 541 42

42 június 22

Bírálatra kiadatik:

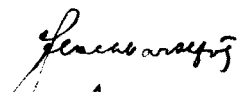
Dr. Feachbaugh János
" Székelyi János
" Zoltán Gyula
professzor utakat.

Debrecen, 1942. június 22-én.

c. i. debrecen

"Szóltatók" minősítéssel elfogadom.

Debrecen, 1942. szeptember 22

Hozzájárulok.

Debrecen 1942. szept. 22

1 Kőrös Me

A JOG FOGALMA PULSZKY ÁKOS JOGFILOZOFIÁJÁBAN.

Irta:

Horváthy Zoltán

Doktori értekezés a jogbölcseletből.

A 2720

"A jog a társadalmi együttélés feltételeinek összessége" - így határozza meg Pulszky a jogot, a közösségi és egyéni cselekvőség tekintetében egyaránt. A jog mindig mint az állam akarata jelentkezik. Az államakaratnak ugyanis természetsszerűleg az uralkodó társadalmi érdekre kell vonatkoznia. A közösségi célok megvalósításához az államnak alárendelt társadalmakat szabályozzuk egyrészt, másrészt ügyelünk, hogy az egyéni érdek a társadalmi érdekek megfelelően érvényesüljön. Az államakarat azonban különféle módon nyilván-

nult meg, Továbbmenve a főhatalom nem képviseli mindig a köz-érdekét tökéletesen. Sokszor kiterjeszti az államakaratot másokra is, akik nem a közösségi érdek, hanem a közérdek helyébe tolaodott magánérdek harcosai. Ezzel magyarázható, hogy egy és ugyan^a társadalmon belül is gyakran el-lentéteseknek látszanak a jog egyes tételei. Az idők változásával a jogszabályok is megváltoznak. A társadalomban uralkodó el-vek megváltozásával, a létfeltételekkel együtt a jogszabályok is megváltoznak. Kér-dezzük most már, mi a lényeges a jog általános fogalmában, mi a közös és mi a külön-böző az egyes tételes jogszabályokban? Mi

tehát a jog valódi értelme?

Kétségeket támaszt továbbá, hogy a jog tárgyi értelmén kívül, annak alanyi értelmet is tulajdoníthatunk. Tagadhatatlanul van a jog e két fogalma között logikai összefüggés. Mert egyrészt az állam tevékenységének köre szükségképen összeesik feladatainak vonatkozó akaratával, hatalmának tudatával; másrészt a jogszabályokban foglalt korlátok nemcsak gátolják az egyént abban, hogy más rovására tevékenykedjen, hanem őt magát is megoltalmazzák mások tulajdonságaival szemben. Tehát a tárgyi jog több körre felosztottnak látszik s ezeken a körökön belül az államnak alárendelt társadalmak és egyének állami oltalom alatt szaba-

don gyakorolhatják tevékenységeiket. Továbbá amennyiben valamely egyén magánérdekei kielégítésére vonatkozó törekvései egyben az állam érdekében is állanak, annyiban az állam védelmét, segítségét kérheti az egyén az így közérdekké is vált magánérdekei megvalósításához. Ezáltal az alanyi jog felbontható biztosított várakozások összességére. Amellett, hogy a jog alanyi és tárgyi jog fogalma egymást kiegészítik és egyaránt a társadalmi együttlét feltételeinek fogalma alá vonhatók, természetesen mindkettő önálló eredettel bír, sőt a történelmi tapasztalatok szerint ellentéteseknek is látszanak s teljes harmóniájuk csak

az ideális fejlődés végső eredménye lehet.

Az alanyi jog nem azon fogalmak köréből ered, melyek az embernek embertársaihoz való viszonyára vonatkoznak, hanem azokéból, melyek az embernek a természetű erővel folytatott küzdelméből származnak, melyekkel megkísérli más egyének legyőzését. A tárgyi jog ellenben az alárendelt által megmásíthatatlan törvények fogalmában gyökerezik. A gyakorlatban az ember megismerkedik az önkény határaival. Itt találkozunk először egymással az alanyi és tárgyi jog. Ezek aztán egybeolvadnak az önző egyéni érzelmeknek közérzelmekké, önfeláldozási készséggé való átalakulásával

a társadalmon belül. Az alanyi jog azonban mindaddig ellentétben áll a tárgyi jog körével, míg az egyén olyan igényeket és vágyakat támaszt, melyeknek kielégítését magára nézve szükségesnek tartja és ezek útjában csak mesterséges akadályokat lát, Harmónia csak akkor lesz közöttük, ha minden igény minden mással összhangban nyer kielégítést a társadalomban, ha megszűnik a köz és magánérdek ellentéte, ha a lemondás kiegyenlíti a jelen.feláldozásának fájdalmát, ami mind csupán ideális állapotban valósítható meg. A tapasztalat szerint azonban sem a tárgyi jog, sem az általa elismert alany jog nem egységes s így az i-

gények érvényesítésére irányuló törekvések többé-kevésbé mindig ellentétben állanak az állami akarat által létesített szabályok korlátaival.

Látjuk tehát, hogy az alanyi és tárgyi jog összeütköznek, határaik egymás fölött kölcsönösen kiterjeszkednek. Ebből magyarázható az igazságosság fogalma, tárgyilag mint azon külső, alanyilag mint azon lelki állapoté, amelyben kiegyenlítésüket találják. Az igazságosság a társadalom egyensúlyi helyzete, mind a tárgyi és alanyi jog összhangját nézve, mind a különböző egyéni cselekvések egymástól való elhatárolását, vagyis a kü-

lön alanyi jogok összhangját nézve. A tárgyi jog az alanyi jog körének megfelelő szabályozásával a társadalom egyensúlyi helyzetét teremti meg. A cselekvési tereket kiosztja a tehetségeseknek, elismert igényeknek megfelelően. Ez tehát a kiosztó igazság, mely az érdemeket megfelelően jutalmazza, a sérelmeket pedig bünteti, a társadalmi egyensúlyt célzó dinamikai elv. A kiegyenlítő igazság, mint statikai elv, amely épségben fenntartja az alanyi jogköröket. Egyensúlyba hozza az indokolatlan változás által keletkezett nyereséget és veszteséget. Így tehát az igazságosság a helyes arány, az emberek közötti helyes vi-

szony létrehozását célozza s ez közös vonása a kiosztó és kiegyenlítő igazságnak egyaránt.

Az igazságosság fogalma tehát sokoldalubb, többféle értelembre vezethető elemekét tartalmaz, mint a jog.

A tételes jog nem felel meg önmagában a jog teljes képzetének. Hozzájárulnak még más állapotok, hajlamok, melyek összességét, az általános igazságtól megkülönböztetve jogszerűségnek is nevezhetjük. A jogszerűséggel szemben áll a méltányosság. Értelmét világosan látjuk, ha az osztó igazságosság fogalmát a tételes jogállapotra vonatkoztatjuk, amely

azonban nem jelent még végleges egyensúlyt, hanem további kiegyenlítést igényel. Leibnitz az aequitas-t azonosítja a charitas, vagyis az emberi könyörületesség fogalmával, míg Thomasius a becsületességgel, honestas, tekinti egyenértékűnek. Ennek folytán a méltányosság, szemben a tételes létezővel, mint az eszményhez való közeledés jelentkezik. Másrésztől, mivel minden szabály általános jellegű, a méltányosság a rendestől és általánostól eltérő, a szabály alkotásakor tekintetbe nem vett körülmények latolgatására is alkalmas eszközzül szolgál, hiszen a tételes, vagy szigorú jog szószerinti alkalmazása, az egyéni különb-

ségeket elhanyagoló érvényesítése a gyakorlatban nem lehetséges. Így a méltányosság a közmeggyőződés alakjában is jelentkezhet és felfogható, mint a társadalmi állapot változásának tényezője.

Különböznek az igazságosságtól és a méltányosságtól az illem és tisztesség fogalmai. Thomasius a tisztességet, vagyis decorumot a politika, a társadalom helyes átalakulására vonatkozó tudomány elvének tartja. Különben a fogalmak is több értelműek. Eredetük azonban a nem mulszthatatlanul szükséges szertartásokban, külsőségekben van, melyekben az embereknek egymás iránti tisztelete, megbecsülése nyer kifejezést. Az illem és tisztesség fogalmai

az eljárásnak - nem pedig a pusztá jogszerűségnek - helyességével és kifogástalanságával vannak kapcsolatban.

. Az igazságossághoz tartozó fogalmakkal az említetteken kívül még az engedékenység, elnézés, könyörületesség, kegyeletesség fogalmai látszanak rokonságba lenni. Az engedékenység és elnézés fogalmai eltérést mutatnak az igazságosság és méltányosság fogalmaitól egyaránt. Alapjukat a gyengeség oltalmát és pótlását szolgáló jóérzés képezi, mely túlhalad a kiosztó igazságon, mely lemond, hogy még közösségi célokra is igénybe vegye a gyengét, sőt hiányait, fogyatékosságait saját erőfölös-

legével pótolja. A könyörületesség még tovább megy; humánsu szempontok befolyása alatt, a közérdektől idegen, magánszükségletek fedezésére vonatkozik. Míg vallási színezettel, mint az emberfölötti dolgok iránti tisztelet jelentkezik, a kegyeletesség színét ölti magára.

Ezen fogalmaknak mind -
gyike azon szükség érzetében gyökerezik,
hogy az emberi igények kielégítettessenek. Hiszen az maga alakította a társadalom kör-
reit, szervezetét, melyeknek tudatos embe-
ri cselekvésekben foglalt feltételei a jog-
ban nyernek összefoglalást. A jog fogalma
azonban kapcsolatban áll a közösség fennál-

lásának, sőt fejlődésének feltételeivel is. Továbbmenve kapcsolatban van a jog olyan feltételekkel is, melyek még nem tudatosak, melyek még csak sejtelen tárgyat képezik, vagy a múltban voltak ilyennek tekinthetők. Azok a feltételek, melyeknek követését az egyén nem tartja ösztönszerűen magára kötelezőnek, mint a felsőbb hatalom parancsai jelentkeznak. Meg kell különböztetni egymástól ezen parancsokat, s tisztázni kell, hogy a társadalom egy fejlődési szakaszaiban milyen eredetűek és jellegűek a tulnyomók, melyek a maradandók, melyek a mulandók. Így a joggal összevegyült fogalmak tömegéből kiválasztjuk a jog közös és

és állandó fogalmi jegyeit.

Megkülönböztetünk is-
tenségtől származtatott vallási parancso-
kat, az emberi értelem követelményeinek te-
kinthető észparancsokat, a társas érintke-
zés szabályaiként elfogadott társadalmi ki-
vánalmakat, és a tételes jogban megnyilvánuló állami parancsokat. Ezek kezdetben, mint
egyesekre, külön esetekre és cselekményekre
vonatkozó elszigetelt rendelkezések merül-
nek fel az emberi elmében és a gyakorlatban,
majd mindenkire, vagy legalább is az embe-
rek nagy csoportjára vonatkozó állandó és
általános magatartási szabályok vagy törvé-
nyek, melyek változatlanok és nem ismernek

hely,- idő,- vagy személyválogatást. A tudományos gondolkodás fejlődésével ezeket a szabályokat is a természeti törvényekkel egyjelentőségűeknek tekintik, annál is inkább, mivel a természeti törvényekben az isteni szándék megnyilatkozását látják. Így fejlődik az észjog, mely összeesik az isteni szándék által létesített renddel, az emberek által egyetemesen követett szokásokkal, sőt az embereken és állatokon egyaránt jelentkező ösztönnel is.

Az isteni rendelkezések tiszteletbentartása a vallásos érzéken nyugszik. Ez kezdetben az isteni büntetéstől való félelman, utóbb az emberfő-

lötti belátáson és bölcsességen alapszik. A társadalmi szokást, az érintkezési szabályokat, a szertartások követését kikényszeríti a közvélemény, az emberrel társas érintkezésben lévők helyeslő vagy rosszaló ítélete és magatartása. Az állami jogszabályokat a közhatalom ellenállhatatlan ereje teszi mindenki által elismertté. Ennek folytán különválnak a jogtörvények, a vallási szabályok, szertartások, illedelmességét magában felölelő szokás fogalmai. Ez utóbbitól önállósul az erkölcs, mely az előző három törvénynek mindazon mozzanatait egyesíti, melyeket logikusan gondolkodva mulhatatlannak és fontosnak fogunk fel a-

mely egyéni hittel és lelkiismerettel jön kapcsolatba. Ezért tisztán belső eszményi szabálynak tekinthető, mely a jog eszményével is azonos természetű.

E fogalmak különböző köreinek szétválasztása csak fokozatosan megy végbe azért, hogy mindegyikben vannak a másikkal közös elemek, bár külön-külön szemlélve mindegyik sajátlagosnak tűnik fel. Így vannak olyan cselekvések, melyek külön-külön vagy a jogi vagy a vallási szabályok alá tartoznak, viszont vannak olyan cselekvések, melyek közösen mindkét szabályfaj alá tartoznak, mert az állami kényszer itt az isteni szabályok támogatójaként jelent-

kezik. Hasonlóképen összevág a vallási szabályok és a szokás egy csoportja. Míg az isteni szabályok az emberi szándékokra is irányadók, a szokások már a bennük rejlő tradíció folytán nem közömbös, külső illemszabályoknak tekinthetők. Egy közben a jog és szokás találkozik egymással. Csak a szigorúan szertartásos cselekmények nyernek jogi hatályt egyrészt, másrészt egyre jobban kezd érvényesülni a "plus valet id, quod agitur, quam quod dicitur" elve, míg a szokás mint illedelmességi szabály, mint társadalmi tisztesség jelentkezik. Legkorábban a társadalmi élet mindennapi és folyton visszatérő körülményeinek hatása alatt

keletkezett szokás válik külön és lesz a társadalom egy-egy részére, körére korlátozott, annak ellenére, hogy közben a társadalom kerete már részben bővült vagy átalakult. A vallási szabályok nem ilyen kizárólagos természetűek, mindazonáltal szoros kapcsolatban állanak annak a társadalomnak eredeti központi érdekeivel, amelynek érdekében kifejlődtek. A jog szabályainak önálló szerepe lesz, míhelyt az eredeti társadalomhoz tartozók köre bővül és tudatos hatalmi beavatkozást igényel. Ekkor már a közhatalmi kényszer az állami akaratnak elismert jog érvényesítésére szorítkozik.

A magasabbrendű társadalomban már nem csak a múlt érdekeinek a megvalósítására törekszünk, hanem a jövő ideáljaira is figyelemmel vagyunk. Ezek elérésére irányuló magatartásokat kényszerrel kioroszakolni nem lehet s ezért ezek olyan természetűek lesznek, mint az illem és a szertartás. Minden olyan viszony szabályozása, mely hatalmi szentesítést nem nyert a társadalomra, mint egészre nem vonatkozhatik, csupán csak mint az egyénekre vonatkozó fogható fel. Így az erkölcsi törvények uralma is az egyének életviszonyaira vonatkozik és a társadalomnak, mint egésznek köreit nem érinti, mert vagy an-

nál alacsonyabbrendű, esetleg az egész emberiségre vonatkoznak. Ezzel indokolható az a látszat, hogy az erkölcsi szabály nem is társadalmi, hanem egyéni magatartásokra vonatkozik. Az egyéniség végső eleme pedig nem is külső cselekvésekben, hanem az akaratelhatározás és szándék szellemi mozzanataiban rejlik s erre közvetlenül anyagi kényszer nem alkalmazhatunk. Így kristályosodnak ki az erkölcsi szabályok, mint az egyén jó ideáljához s a lélek tökéletességéhez vezető eszközök.

Kérdés, hogy ezeknek ismerete mellett mit tekint Pulszky jognak. Nyilvánvalóan azon szabályok összességét,

amelyek a társadalom tényleges, az állam által elismert létföltételeit ölelik fel, s amelyek államilag kikényszeríthetők. Ezek a szabályok erkölcsi jelleggel bírnak, mert a tényleges társadalom az emberi közösségnek már elért alakja, mert az állami viszonyok is egyéniek végelemezésben, s az egyéni akarat elemei is tényezői közé tartoznak. Ezek a szabályok logikai jellegűek, amennyiben tudatos felfogásból indulnak ki és tudatosan felfogva megérthetjük és követhetjük őket. Végül anyagi természetűek, mert mindig kikényszeríthetők. A kényszer tehát hozzátartozik a jog fogalmához, bár alkalmazásának szüksége csak

akkor merül fel, ha az egyesek cselekvései összeütközésbe kerülnek az állam szándékával. Tehát a kényszer gyakorlásának szükségessége összefügg az állam hatáskörének kérdésével. A kényszernek a jog fogalmi elemeihez való tartozása nem jelenti azt, hogy annak minden esetben be kell következnie, hanem mintegy háttérét képezi a tényleges jognak, melyre mindig szükséges, hogy hivatkozás történhessék.

A jog fogalmi körének viszonyos fogalom párja - Pulszky szerint - a kötelesség. Ez épen olyan sokértelmű, mint a jog. Különböző vonatkozásaiban mindennemű követendő parancsnak megfelel,

mint lelkiismereti, belső kényszer a törvényekkel megegyező magatartásra indít; ennek megfelelően vallási, társias, jogi és erkölcsi kötelességeket különböztethetünk meg. A kötelességek lehetnek igenlegesek, amennyiben azt követelik, hogy az eljárás tényleg alkalmazkodjon a törvényekhez és nemlegesek, amennyiben olyan cselekvések kiküszöbölésére irányulnak, melyek másnak alanyi jogát sértik. Minden alanyi jognak kétféle kötelesség felel meg: mások nemleges kötelessége a jogot tiszteletben tartani és a jogosított kötelessége jogával annak természete szerint élni. Ez igenleges kötelesség.

Mivel a kötelességteljesítés készsége tisztán egyéni, a kötelesség fogalma erkölcsi színezettel bír. Ennek fontossága abban van, hogy gyakran ugyanazon társadalmon belül is vallási, jogi, erkölcsi szabályok különbözőségük-nél fogva kötelességösszeütközéseket támasztanak és erkölcsi mérlegeléssel választandó ki, hogy melyik szabály helyes a többivel szemben.

Az erkölcsi eszmény ugyanis magasabbrendű, mint a jogeszemély; ezt maga pedig a tételen joggal szemben ugyancsak mint erkölcsi jellegű mutatkozik.

Egyébbiránt a kötelesség mindig, mint feltétlen, transzcendentális, vagyis a tapasztalati igazolás körén tullelkelő jelentkezik. E szerint a tekintélyt képviselő személy vagy elv irányában jogról csak átvitt értelemben beszélhetünk. Hiszen itt a jog nem a társadalmi együttlét föltételeit jelenti. Ez az eset forog fenn a teleológiai és metafizikai rendszerekben is, melyek a társadalmi rend létesítésére vonatkozólag is emberfeletti tekintélyre hivatkoznak, melynek való engedelmesség kötelessége tehát transzcendentális. Így a teokratikus állami szervezetben kiképződött az az elv,

hogy inkább kell Istennek engedelmes-
kedni, mint esetleg az isteni renddel el-
lentétest kívánó uralkodónak. Így Wolf
vagy Kantnál, ahol az erkölcsi jó érvé-
nyesítése, mitnáz akarat legfőbb követel-
ménye, kategorikus imperativusz lép fel,
a jog a föltétlen ideális rendszer kie-
gészítőjeként szerepel. Ez az irányzat
minden az erkölcsből kiinduló rendszer-
ben annál egyetemesebben érvényesül, mert
az erkölcsi meghagyások ki nem kénysze-
rithetők és így sokkal inkább elmélke-
dések, hagyományos hiten, a jövő fejle-
ményein való alanyi meggyőződésen a-
lapulnak, mint a folyton gyakorlati iga-

zolást kívánó jogéi. Innen a megkülönböztetés /Grotiusnál, Leibnitznél/, hogy a jog, facultas /cselekvősségi szabadság/, mint a kikényszeríthető kötelelességnek megfelelő fogatik fel, az erkölcsi irány, ap-titudo pedig, mint amelynek viszonyos kötelelesség meg nem felel és mint amely csak-
is egyéni önálló kötelelesség teljesíthetése-
sének az eszközei.

A tekintély teleológiai vagy metafizikai, tehát tapasztalaton fölül álló alapokon nyugvó és ezáltal feltétlen. Ennélfogva a szintén feltétlen jogfogalmak általános, részben átvitt értelműek, csakis hatályuk határaitra

vonatkozólag térnek el egymástól. A vallási szabályok mind kinyilatkoztatottak, vagy a természetből, vagy az értelemből felismerhető, vagy az istenséggel való viszonyra vonatkozó kötelességek foglalataként jelentkeznek. Az erkölcs törvényei a belső szabadság szabályai. A tárgyi jog ugyancsak a szabadság összessége. Mivel azonban a tárgyi jog az erkölcsről függő és maga is erkölcsi, éles határvonal nem húzható a kettő között. A metafizikai felfogás a természetes vallás, a természetes erkölcs és a természetjog föltétlen ideáljainak és rendszereinek megállapítására vezet, amelyben a természet-

jog mint a társadalmi állapotot megelőző szabály is jelentkezik. Ennek folytán a metafizikai és természetjogi rendszerek végeredménye mindig az, hogy a jog közvetlenül az egyénekre vonatkoztatandó és az erkölccsel összevág. A metafizikai és természetjogi rendszerek alapjaiból következik az egyének egyenlőségének feltételezése. Az egyének egyenlők az istenséggel, a természet eszményével szemben egyaránt és egyenlők az észeparancs szempontjából. Az emberek egyenlőségének fogalma a jog fogalmának kiküszöbölhetetlen alkotórészt képezi.

A tekintély parancsai a

tárgyi jogot képezik. Az állami társadalom is emberi eredetű és így végelemezésben az uralkodó társadalom is az egyéni érdekeknek egy főbb életérdekben való összetalálkozásának tekinthető. Ezt szem előtt tartva megállapíthatjuk, hogy az emberi tekintély elve végelemezésben az egyéni szükségletek rendszerének követelményein nyugszik. Így a jog elvont és eszményi fogalma, mint a tételes jog tökéletesbitése jelentkezik, de ezzel folyton viszonosságban áll. Az erkölcs azonban még ily elvont, eszményi feltételek között sem lesz kikényszeríthető. A jogkötelesség és alanyi jog pedig úgy szerepelnek, mint amelyeket a

tárgyi szabályokból származtatunk. Ilyen megítélés mellett a vallási szabályok is viszonylagosaknak látszanak, mert a fel-fogás haladásával az istenség eszméye is változik. Ennek folytán változás áll be az embernek istenséghez való viszonyában is és így magatartásának szabályaiban is. Ennek következtében változók a vallásnak, az erkölcsnek és a jognak nemcsak tartal-ma, hanem határai is, az emberi tudat és az állami hatáskör módosulásának arányá-ban. Végül viszonylagosak és változók az eszmények is, melynek a gyakorlati törek-vések kitűzött céljait juttatják kifejezés-re. Nincs minden időre kiható érvényük.

Az uralkodó társadalom szervezetével és köreivel állnak összefüggésben.

A jog fogalmi tisztázódásának fokai kifejezésre jutnak azokban a szavakban, melyeket a fogalom megjelölésére használtak. Ezeket a hozzájuk fűződő gondolatmenetek szerint három csoportra oszthatjuk. Az első csoport főleg a vallási elemeknek tulajdonít jelentőséget. Ezeket a görög démisz és a hiera kai hozsia a latin fas és sacra kifejezésekkel jelöli meg. Második csoport az igazság metafizikai és erkölcsi eszményéhez fűződik. Ide a görögben diké és a dikaion, a latinban pedig ius és iustum tartoznak. A har-

2
madik csoport, melyben az ember által alkotott törvény képzele tulnyomó, a görög féhiszma és nomosz és a latin populiscitum, plebiscitum és lex sorolható.

Érdekes változásokat és szemmel látható fejlődést mutat a jog fogalmának a történelem folyamán kialakult meghatározásokat nézve.

Már a legkorábbi irodalmi korszakokban is istenítéssel és metafizikai vonatkozásokkal látták el ezeket a világi jognak megfelelő fogalmakat. A görög iroknál a bölcsészeti iskolák fejlődése után mindinkább a jogfogalmának erkölcsi kapcsolataival való meghatározása

lép előtérbe. A római jogászoknál a jog, törvény, igazság fogalmait merőben a görög írók alapján határozták meg, eltekintve a tételes alkotmányjogi meghatározásoktól, melyek természetesen összefüggésben vannak a mai jogforrásokkal. A keresztény íróknál természetszerűleg a törvényeknek isteni akaratra való vonatkozása lép előtérbe. Még a reformáció korszakának írói osztóznak a jog és a törvény fogalmának ezen teológikus és skolasztikus felfogásában. Grotiusnál a főszűly ismét a jog és egyszerűmind az igazság meghatározásán van, mert a jog semmi egyébét nem jelent, mint azt, ami igazságos. A törvény és a jog helyes té-

teles felfogására Hobbes tért vissza. Kanttól a meghatározások új szaka kezdődik, amely a jogot a szabad akarat elvét képező gyakorlati ész lényegéből származtatja. A német írók törekvése mindig egy eszményi jogfogalom meghatározására irányul, és pedig olyanra, amely együttesen magába foglalja a tárgyi és az alanyi jog kapcsolatát és annak indokolását. Ezzel szemben az angol jogászok Bentham óta mindig élesen megkülönböztették egymástól az alanyi és tárgyi jogot, vagyis a törvényt.

Amint azonban Pulszky is hangsúlyozza, a jogfogalomnak különböző meghatározása mind egyoldalúak, so-

hasem felelhetnek meg a jogfogalom teljes tartalmának. Ezt azzal indokolja, hogy kapcsolatban állanak ezek az állam céljaink és hatáskörének megfejtésével, a társadalmi tekintély minőségének a felfogásával, a társadalmi alapelv föltétlenné vagy viszonylagosnak való értelmezésével. Mivel pedig a meghatározásoknak különböző feltételei nem lehetnek, illetőleg még az egyes rendszerekben, sőt még egyes gondolkodóknál sem találhatók összhangban, azért eltérők a definíciók alapjukban a tartalmuk körében egyaránt.

Természetesen ezek szerint Pulszky fogalommeghatározása sem fe-

di a többi fogalomkeresők jogról vallott felfogását. Definícióját még egyszer összefoglalva, a következőképen adhatjuk:
"A jog a társadalmi együttlét feltételeinek összessége a közösségi és egyéni cselekvőség tekintetében."

F o r r á s a i m :

- 1/ Pulszky Á.: A jog és állambölcsészet feladatai.
- 2/ Pulszky Á.: Észjogi jegyzetek.
- 3/ Pulszky Á.: A jog és állambölcsészet alaptanai.
- 4/ Horváth B.: A jogelmélet vázlata.

- - 0 - -